

Զավեն Սմբատյան

*Երևանի քաղաքապետարանի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործերի քննության բաժնի պետ, Հայաստանում Եվրոպական համալսարանի հայցորդ
Էլ. հասցե՝ zaven.smbatyan@yerevan.am*

DOI: 10.53614/18294952-2023.2-21

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Հոդվածում քննարկվում են վարչական ակտի՝ որպես ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված պատշաճ վարչարարության ինստիտուտի արդյունավետ կենսագործման արդյունքի էությունն ու նշանակությունը:

Սույն ուսումնասիրության նպատակը իրավական հետազոտության հիման վրա իրավաչափ վարչական ակտի՝ որպես վարչական մարմինների պատշաճ վարչարարության երաշխավորման արդյունքի, և դրա օրինականության վերաբերյալ միասնական դատողությունների ամրագրումն է, ինչպես նաև տեսական և գործնական փորձի հիման վրա առավել արդյունավետ և հատկանշական կարգավորումների խարսխումը ՀՀ գործող օրենսդրական դաշտում:

Սույն ուսումնասիրության գործնական նշանակությունը նրանում է, որ վարչարարության ինստիտուտի սահմանադրաիրավական և վարչաիրավական ընկալումների տարանջատման և Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի առաջարկության քննարկման արդյունքում, պատշաճ վարչարարության տարրերի բացահայտման և գնահատման հիման վրա, ձևակերպվել են միասնական ընկալումները և լավարկվել են առկա կարգավորումները:

Հիմնաբառեր. վարչական ակտ, պատշաճ վարչարարություն, օրինականություն, ողջամիտ ժամկետ, իրավունք, անաչառություն:

Ներածություն

Վարչական իրավունքը հանրային իրավունքի առավել տարածված ճյուղերից մեկն է, որի շրջանակներում առանցքային դերակատարում ունի վարչական ակտի ինստիտուտը:

Սույն հետազոտության օբյեկտն իրավական հարաբերություններն են, որոնք ծագում են վարչական ակտի՝ որպես վարչական մարմնի պատշաճ վարչարարության երաշխավորման արդյունքի, կենսագործումից:

Վարչական ակտի՝ որպես պատշաճ վարչարարության արդյունքի, հետազոտությունը պատկերացումներ է տալիս հանրային իշխանության գործունեության բարելավման վերաբերյալ: Բացահայտելով լավագույն փորձը՝ քաղաքականությունը մշակողները կարող են նպատակաուղղված միջամտություններ իրականացնել՝ վարչական ակտի արդյունավետությունը բարձրացնելու համար:

Վարչական ակտը հանրային բնույթի իրավահարաբերության շրջանակներում վարչական մարմնի կողմից արտահայտված էմպիրիկ կամքի դրսևորում է, որը կազուալացնում է աբստրակտ բնույթի իրավահարաբերություններն ազդելով անձանց բնականոն կյանքի, գործունեության և իրավական կարգավիճակների վրա:

Վարչական ակտի ինստիտուտն իր էությամբ ուրույն տեղն ունի իրավական ակտերի համակարգում՝ պայմանավորված նաև այն հանգամանքով, որ վարչական ակտը հանդիսանում է այն ուղիղ գործիքը, որով պետաիրավական լծակներով օժտված մարմիններն ազդեցություն են գործում անձի բնականոն կենսագործման վրա՝ իրավունքների (իրավական կարգավիճակի) և (կամ) պարտականությունների սահմանման, փոփոխման, դադարեցման կամ հաստատման եղանակով, որի շրջանակներում անձանց իրավունքների երաշխավորման հիմնական միջոցը հենց պատշաճ վարչարարության ինստիտուտի ամրագրումն է:

Սույն հոդվածով փորձ է արվելու իրավական հետազոտության հիման վրա առաջադրել բարձրացված խնդիրներին տեսական և գործնական լուծումներ:

Մեթոդը

Սույն ուսումնասիրության մեթոդական հիմքը ձևավորվում է ֆորմալ տրամաբանական և ֆորմալ իրավական մեթոդներով, համակարգային կառուցվածքային, տեխնիկական, համեմատական և իրավական վերլուծության մեթոդներով, որոնք օգտագործվել են ուսումնասիրության, համակարգման, հասկացությունների և իրավական բովանդակությունների բացահայտման ընթացքում:

Արդյունքները

Ինչպես գիտենք, օրինականության սկզբունքն իր առանցքային դերակատարումն ունի իրավունքի ցանկացած ճյուղի ձևավորման և կենսագործ-

ման հիմքում: ՀՀ-ում վարչական ակտի օրինականությունը միաժամանակ հիմնվում է թե՛ ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսվող սահմանադրական կարգի հիմունքների վրա, թե՛ հատուկ ճյուղային իրավունքի, մասնավորապես՝ վարչական իրավունքի լույսի ներքո այս սկզբունքի վրա:

Սահմանադրական կարգը ժողովրդավարության սկզբունքներին համահունչ՝ հանրային իշխանության կողմից մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների երաշխավորումն ու պահպանումն է (Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունք, 2016, էջ 107):

ՀՀ Սահմանադրության լույսի ներքո սահմանվող օրինականության սկզբունքը՝ որպես սահմանադրական կարգի հիմունք, խորապես ուսումնասիրության առարկա է դարձել թե՛ տարբեր տեսաբանների կողմից՝ գիտական աշխատություններում, թե՛ դատական մարմինների կողմից կայացված դատական ակտերում, սակայն, խոսելով վարչական ակտի օրինականության ապահովման մասին, հարկ է արձանագրել, որ այն ուղղակի փոխկապակցված է Սահմանադրության հետ, իսկ որպես անձի հիմնարար իրավունք՝ ամրագրված պատշաճ վարչարարության իրավունքի հետ:

Օրինականության սկզբունքի ներքին տրամաբանությունը հիմնված է ոչ այնքան օրենքի գերակայության, այլ իրավունքի գերակայության վրա: Այլ կերպ ասած առանց իրավունքի գերակայության, օրենքի գերակայությունը ոչ միայն կդառնա ինքնանպատակ, այլև կհակասի իրավական պետության գաղափարին (Հայաստանի Հանրապետության վարչական իրավունք, 2012, էջ 268):

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն անդամ երկրներում լավ կառավարման վերաբերյալ թիվ CM/Rec(2007)7 հանձնարարականի շրջանակներում, անդրադառնալով վարչական մարմինների կողմից օրինականության սկզբունքի պահպանման հարցին, արձանագրել է, որ պետական մարմինները պետք է գործեն օրենքին համապատասխան: Նրանք չպետք է կամայական միջոցներ ձեռնարկեն, նույնիսկ, երբ գործում են իրենց հայեցողությամբ: Նրանց կողմից կատարված գործունեությունները պետք է համապատասխանեն ներքին օրենսդրությանը, միջազգային իրավունքին և իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներին, որոնք կարգավորում են դրանց կազմակերպումը, գործառնությունը և գործունեությունը: Նրանք պետք է իրենց լիազորություններն իրականացնեն միայն այն դեպքում, եթե սահմանված փաստերը և կիրառելի օրենսդրությունը նրանց իրավունք են տալիս դա անել, և բացառապես այն նպատակով, որի համար դրանք տրվել են (Recommendation CM/Rec(2007)7, 2007, էջ 7):

Եվրոպական միության հիմնարար իրավունքների խարտիայի 41-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որպեսզի միության ինստիտուտները, մարմինները, գրասենյակները և գործակալություններն իր գործերը քննեն անաչառ, արդար և ողջամիտ ժամկետում: Այս իրավունքը ներառում է. ա) յուրաքանչյուր անձի լավելու իրավունքը՝ նախքան որևէ անհատական միջոցառում ձեռնարկելը, որը կարող է բացասաբար ազդել նրա վրա, բ) յուրաքանչյուր անձի իրավունք ունի հա-

սանելիություն ունենալ իր անձնական գործին՝ պահպանելով օրինական շահերը, մասնագիտական և գործարար գործունեության գաղտնիությունը, գ) վարչակազմի պարտականությունն է հիմնավորել իր որոշումները (Charter of Fundamental Rights of the European Union):

Պատշաճ վարչարարության իրավունքը՝ որպես հիմնարար իրավունք, սահմանադրական մակարդակում չի արտացոլվել մինչև 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունները:

Արդեն 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածն ամրագրում է պատշաճ վարչարարության իրավունքը, որին 2005 թվականի խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրությունում անդրադարձ է կատարված մասնակի: Մասնավորապես՝ 2005թ. փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ յուրաքանչ-յուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք: 2015թ. փոփոխություններով Սահմանադրության 50-րդ հոդվածն ընդլայնում և հստակեցնում է սահմանադրական կարգավորումները՝ ամրագրելով, որ յուրաքանչյուր ոք ունի վարչական մարմինների կողմից իրեն առնչվող գործերի անաչառ, արդարացի և ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:

Վերոգրյալ իրավանորմի լույսի ներքո, անդրադառնալով պատշաճ վարչարարության էությանը, անհրաժեշտ է արձանագրել, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում պատշաճ վարչարարության ինստիտուտի սահմանումից բխում են հետևյալ տարրերը.

- վարչական մարմինը գործը պետք է քննի անաչառ,
- վարչական մարմինը գործը պետք է քննի արդարացի,
- վարչական մարմինը գործը պետք է քննի ողջամիտ ժամկետում,
- երաշխավորվում է անձի իր վերաբերող բոլոր փաստաթղթերին ծանոթանալու իրավունք, բացառությամբ օրենքով պահպանվող գաղտնիքների,
- երաշխավորվում է լաված լինելու իրավունքը նախքան միջամտող վարչական ակտի կայացումը:

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի անդամ երկրներում լավ կառավարման վերաբերյալ CM/Rec(2007)7 հանձնարարականի համաձայն՝ պետական մարմինները պետք է գործեն անկողմնակալության սկզբունքին համապատասխան: Նրանք պետք է գործեն օբյեկտիվորեն՝ հաշվի առնելով միայն գործին առնչվող հարցերը: Նրանք չպետք է կողմնակալ գործեն (էջ 7):

Ողջամիտ ժամկետում գործերը քննելու սկզբունքը կարևոր է համարվել նաև եվրոպական խորհրդի նախարարների կոմիտեի կողմից, որն անդամ երկրներում լավ կառավարման վերաբերյալ CM/Rec(2007)7 հանձնարարականում ամրագրել է, որ պետական մարմինները պետք է գործեն և կատարեն իրենց պարտականությունները ողջամիտ ժամկետում (էջ 8):

Նախարարների կոմիտեն «Անդամ երկրներում լավ կառավարման վերա-

բերյալ թիվ CM/Rec(2007)7 հանձնարարական»-ում անդրադառնալով նախա-քան վարչական ակտի կայացումն անձին լսելու վարչական մարմնի պարտականությանը՝ արձանագրել է, որ եթե պետական մարմինը մտադիր է ընդունել անհատական որոշում, որն ուղղակիորեն և բացասաբար կանդրադառնա մասնավոր անձանց իրավունքների վրա, այն պարագայում, երբ նրանց հնարավորություն չի ընձեռվել արտահայտելու իրենց տեսակետները, ապա այդպիսի անձինք, եթե դա ակնհայտորեն անհարկի չէ, պետք է հնարավորություն ունենան ողջամիտ ժամկետում և ազգային օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով արտահայտեն իրենց տեսակետները, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ իրենց ընտրած անձի օգնությամբ (Recommendation CM/Rec(2007)7, էջ 10-11):

Վենետիկի հանձնաժողովը 2015 թվականի ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծի 1-7-րդ և 10-րդ գլուխների վերաբերյալ տրված իր նախնական կարծիքում արձանագրել է, որ պատշաճ վարչարարության իրավունքի, տեղեկություններ ստանալու իրավունքի, մարդու իրավունքների պաշտպանին դիմելու իրավունքի վերաբերյալ հողվածները լավ կառավարման պարտադիր բաղկացուցիչներն են և այդ պատճառով ողջունելի են (Venice Commission, CDL-AD(2015)03, 2015, կետ 56):

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի անդամ երկրներում լավ կառավարման վերաբերյալ CM/Rec(2007)7 հանձնարարականի համաձայն՝ պատշաճ վարչարարությունը պետք է ապահովվի օրենսդրության մակարդակով, որը պետք է լինի պատշաճ և հետևողական, պարզ, հեշտ հասկանալի և մատչելի:

Ինչպես պատշաճ վարչարարության իրավունքը, այնպես էլ լաված լինելու իրավունքը բխում է իրավունքի գերակայության սկզբունքից՝ հանդիսանալով այդ հիմնարար սկզբունքի արդյունքը, հետևանքը և պարտադիր պահանջներից մեկը: Ինչպես իրավացիորեն նշվում է իրավաբանական գրականությունում, իրավունքի գերակայության սկզբունքը դառնում է իմաստագուրկ, եթե մարդը հնարավորություն չունի առարկել իր նկատմամբ կիրառվելիք և իր շահերին միջամտող հանրային-իշխանական գործողությունների դեմ (Herwig, 2011, էջ 204): Ավելին, լաված լինելու իրավունքը համընդգրկուն, արքիոմատիկ սկզբունք է, որը, մի շարք ձևական տարբերություններով հանդերձ, պաշտպանվում է զարգացած իրավական համակարգ ունեցող բոլոր պետություններում: Առանձնացվում են լաված լինելու իրավունքի երկու գործառույթները. վարչական մարմնի կողմից կիրառվող միջամտող միջոցի դեմ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց արդյունավետ անհատական պաշտպանության ապահովում և վարչական գործի փաստական հանգամանքների պարզում (Հակոբյան, 2018, էջ 57):

Եվրոպական միության իրավական համակարգում սկզբնական շրջանում արդարացի լուծումների իրավունքը դիտարկվում էր որպես իրավական պաշտպանության իրավունքի բաղկացուցիչ տարր և հաճախ կիրառվում էր որպես այդ իրավունքին հոմանիշ հասկացություն: Այնուհետև առավել լայն տարածում ստացավ այն գաղափարը, որ լաված լինելու իրավունքը կարող է դա-

սակարգվել պատշաճ վարչարարության սկզբունքի ներքո, և քննարկվող իրավունքը աստիճանաբար սկսեց դիտարկվել որպես պատշաճ վարչարարության իրավունքի բաղադրիչ, ինչը վերջիվերջո հանգեցրեց այդ իրավունքի ներառմանը Եվրոպական միության հիմնական իրավունքների մասին խարտիայի՝ պատշաճ վարչարարության իրավունքը սահմանող 41-րդ հոդվածում, որը Եվրոպական միության իրավական համակարգում լաված լինելու իրավունքի պարտադիրությունն ամրագրող միասնական աղբյուրն է և այս իրավունքի կիրառման ու մեկնաբանման ելակետը: Մի կողմից լաված լինելու իրավունքի, մյուս կողմից պատշաճ վարչարարության իրավունքի և իրավական պաշտպանության իրավունքի փոխհարաբերության հարցում տեսակետների վերոգրյալ զարգացումը պայմանավորված է Եվրոպական միության իրավունքում ներկայումս ձևավորված այն մտեցմամբ, որ վարչական վարույթի շրջանակներում արդյունավետ իրավական պաշտպանության իրավունքը համարվում է պատշաճ վարչարարության իրավունքի բաղկացուցիչ մասը, այդ իրավունքի նյութաիրավական տարրը (Bucura, 2015, էջ 156):

Քննարկում

Վերոնշյալի հաշվառմամբ ՀՀ Սահմանադրության և «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի լույսի ներքո խոսելով վարչական ակտի օրինականության ապահովման մասին՝ հարկ է արձանագրել, որ վարչական ակտի օրինականության ապահովումն ինքնին հանդիսանում է անձի պատշաճ վարչարարության հիմնարար իրավունքի անբաժանելի մասը:

Վարչական մարմինը, այս հոդվածի իմաստով, ներառում է գործադիր իշխանության հանրապետական և տարածքային կառավարման, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, ինչպես նաև գործադիր իշխանության գործառույթ իրականացնող ցանկացած այլ պետական մարմիններ:

Անդրադառնալով հիշյալ կանոնակարգման մյուս տարրին՝ «անաչառությանը», հարկ է արձանագրել, որ, թեև վարչական վարույթի արդյունքում ընդունվող վարչական ակտը հանդիսանում է ներքին համոզմունքի հիման վրա արտացոլված վարչական կամքի դրսևորում, սակայն այն բացարձակ չէ և վարչական մարմինները պարտավոր են հետևել օրենքների պահպանմանը:

Ասվածի համատեքստում՝ վարչական մարմինը վարչական ակտը պետք է ընդունի առանց հայեցողական լիազորության սահմանազանցման կամ չարաշահման, գործող օրենսդրությամբ սահմանված ծավալի շրջանակներում, իրավունքի գերակայության երաշխավորմամբ, անձանց իրավունքներով և ազատություններով կաշկանդվածությամբ: Այս տարրը նույնական է «անկողմնակալության» սկզբունքի էության հետ:

Անդրադառնալով ՀՀ Սահմանադրությամբ հիշյալ կանոնակարգման մյուս տարրին՝ «արդարացիությանը»՝ հարկ է արձանագրել, որ այս ինստիտուտն ուղղակի փոխկապակցված է վարչական մարմնի վարչական ակտի օրինականության նկատմամբ նախնական վարչական վերահսկողության իրականացնելու պարտականության հետ: Այս առումով առաջ է գալիս վարույթն ի

պաշտոնն քննելու վարչական մարմնի պարտականությունը: Նման պայմաններում վարչական մարմինը պարտավոր է ապահովել փաստական հանգամանքների օբյեկտիվ, բազմակողմանի և լրիվ քննարկումը՝ բացահայտելով գործի բոլոր, ներառյալ՝ անձի համար դրական ազդեցությամբ փաստական և իրավական հիմքերը:

Անդրադառնալով «ողջամիտ ժամկետում քննության» տարրին՝ հարկ է արձանագրել, որ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության ինստիտուտն ունի երկակի ազդեցություն: Մի կողմից՝ այն երաշխավորում է վարչական ակտի ընդունմամբ ակնկալվող արդյունքին արագ հասնելը, որի արդյունքում երաշխիք է առաջ գալիս անձի համար իրավաչափ ակնկալիքին հասնելը հնարավորինս սեղմ ժամկետում, և մյուս՝ վարչական մարմնի համար սահմանում է ժամկետային, իրավական, տրամաբանական արգելք անհարկի վարչական վարույթի ժամկետների երկարաձգման տեսանկյունից, որպիսի ժամկետների խախտումը կարող է օբյեկտիվորեն անհնարին դարձնել ակնկալվող վարչական ակտի նպատակների իրագործումը:

Քննարկվող սահմանադրական նորմի 2-րդ մասը նախատեսում է անձի վարչական վարույթի ընթացքում իրեն վերաբերող բոլոր փաստաթղթերին ծանոթանալու իրավունքը:

Թեև հիշյալ իրավանորմն ուղղակի ամրագրում է միայն «փաստաթուղթը»՝ որպես ծանոթացման ենթակա օբյեկտ, սակայն հարկ է արձանագրել, որ տվյալ նորմի բովանդակությունը առավել խորն է: Դրա էությունն ամբողջությամբ բացահայտելու համար այն պետք է մեկնաբանել տարածական՝ տվյալ իրավունքի ճյուղի տրամաբանության ներքո, որպիսի պայմաններում ակներև է, որ նորմը նախատեսում է ոչ միայն վարույթի «փաստաթղթերին» հասանելիություն ունենալու իրավունքը, այլև վարչական վարույթի ողջ նյութերին հասանելիությունը:

Ասված ընդհանուր կանոնից գործող Սահմանադրությունը բացառություն է նախատեսում միայն օրենքով պահպանվող գաղտնիք պարունակվող տեղեկատվությունը ստանալու համար, որպիսի պայմաններում առաջ է գալիս այլ դատողություն, որ տեղեկատվության տրամադրումը կխաթարի որևէ հասարակական հարաբերություն, որն իր կարևորությամբ գերակայում է նյութերին հասանելիության իրավունքից կամ խախտում է այլոց իրավունքները: Վերոգրյալի հիմքում ընկած է այն միջազգային իրավական պնդումը, ըստ որի՝ «Անձի իրավունքները ավարտվում են այնտեղ, որտեղ սկսվում են մեկ այլ անձի իրավունքները»:

Փոխկապակցված վերոգրյալին՝ նույն հոդվածի 3-րդ մասը միաժամանակ սահմանադրական կարգավորման մակարդակի է բարձրացնում մարդու լաված լինելու հիմնարար իրավունքը՝ սահմանելով, որ պատշաճ վարչարարության իրավունքը պարտադրում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին ու պաշտոնատար անձանց՝ մինչև անձի համար միջամտող անհատական ակտն ընդունելը, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով, լսել նրան և հիմնավորել ընդունված ակտը:

Վերոգրյալի համատեքստում հարկ է արձանագրել, որ ՀՀ գործող

օրենսդրությունը, ըստ էության, պայմանավորված անձի իրավունքների պաշտպանությամբ և վարչական վարույթը եզրափակող վարչական ակտի տեսակով, սահմանել է լաված լինելու իրավունքի կարգավիճակ (ռանգ), մասնավորապես՝ ՀՀ գործող Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի 3-րդ մասը երաշխավորում է միայն միջամտող վարչական ակտի պարագայում լաված լինելու պահանջի իրավունքը, հետևապես միայն միջամտող վարչական ակտ կայացնելիս անձի լաված լինելու պահանջի իրավունքն ունի հիմնական իրավունքի կարգավիճակ: Ինչ վերաբերում է բարենպաստ ակտի պարագայում լաված լինելու իրավունքին, ապա այն չունի հիմնական իրավունքի կարգավիճակ, այլ կարգավորում է «վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքով, նշյալը բխում է նաև Եվրոպական միության հիմնարար իրավունքների խարտիայի 41-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «ա» կետից, որը նույնպես հիմնարար իրավունքի կարգավիճակ է տալիս միայն այն վարչական ակտերին, որոնք կարող են բացասաբար ազդել անձի վրա:

Նախարարների կոմիտեն անդամ երկրներում լավ կառավարման վերաբերյալ CM/Rec(2007)7 հանձնարարականում նախքան վարչական ակտի կայացումն անձին լսելու վարչական մարմնի պարտականության վերաբերյալ տեղ գտած վերոգրյալ դատողության քննարկման արդյունքում ողջամտորեն հարց է առաջադրում՝ արդյո՞ք պետք է ևս մեկ անգամ լսել անձին նախքան նրա նկատմամբ միջամտող վարչական ակտ կայացնելը, այն դեպքում, երբ վարչական վարույթը հարուցվել է անձի դիմումի հիման վրա:

Անձը, ներկայացնելով դիմում և իրացնելով իր տնօրինչականության իրավունքը, կամայական կերպով որոշում է իր դիմում ներկայացնելու միջոցը՝ դիմումում շարադրելով դիրքորոշում խնդրի վերաբերյալ: Նման պայմաններում վերջինս ի սկզբանե իրացնում է իր լաված լինելու իրավունքը, հետևապես, եթե գործի քննության ընթացքում չկան նոր փաստեր ներկայացնելու իրավական անհրաժեշտություն, ապա վերջինիս լսելու համար վարչական վարույթի լուծման հրավիրելը կրում է ձևական բնույթ: Իսկ ՀՀ գործող օրենսդրությունը չի նախատեսում լուծման չանցկացնելու հնարավորություն քննարկվող դեպքերի համար:

Այսպիսով՝ վարչական ակտի նյութական իրավաչափությունն ինքնին ուղղակի կապի մեջ է անձի այս կամ այն հիմնարար իրավունքի հետ և ունենալով էական նշանակություն մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության բնագավառում, ուղղված է վարչական ակտի օրինականության ապահովմանը:

Հարկ է նկատել, որ վարչական մարմինների և վարչարարությանը վերաբերող հարաբերությունները Հայաստանի Հանրապետությունում կարգավորված են նաև օրենքի մակարդակով, սակայն սահմանադրական մակարդակով վարչարարության սկզբունքների ամրագրումն էլ ավելի է ընդգծում անձի իրավունքները հանրային իշխանության մարմինների և պաշտոնատար անձանց հետ հարաբերություններում:

Հիշյալ դատողությունների տրամաբանության ներքո կարևոր է արձանագրել, որ ՀՀ Սահմանադրությամբ՝ սահմանադրական կարգի հիմունքներ

րի ձևաչափում սահմանված հիմնադրույթները կողմնորոշիչ նշանակություն ունեն ոչ միայն վարչարարության վերաբերյալ օրենսդրության ձևավորման, այլև կոնկրետ ոլորտում վարչարարություն իրականացնելու տեսանկյունից (Դանիելյան, 2011, 51):

Անփոփելով հիշյալ հոդվածում տեղ գտած դատողությունները՝ հարկ է արձանագրել, որ եթե միջազգային կառույցներում վարչական ակտը դիտվում է որպես լավ կառավարման գործիք, ապա այն պետք է համապատասխանի և բխի օրինականության սկզբունքի գերակայությունից: Հատկանշական է նաև, որ վարչական ակտի օրինականության ապահովումը հենց պետական գործառույթ է, քանզի վարչական ակտը կայացվում է վարչական մարմինների կողմից և արտացոլում է պետական կառուցակարգերի մակարդակը՝ երաշխավորելով անձի պատշաճ վարչարարության իրավունքը, թե՛ սահմանադրական իրավունքի համատեքստում՝ որպես հիմնարար իրավունք, և թե՛ վարչական իրավունքի համատեքստում՝ որպես անձի ոչ հիմնարար իրավունք:

Եզրակացություն

Անփոփելով հոդվածի արդյունքները՝ նպատակահարմար է արձանագրել հետևյալ եզրահանգումները.

ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորվող և պատշաճ վարչարարության տարր հանդիսացող «արդարացիությունը» ուղղակի փոխկապակցված է վարչական մարմնի վարչական ակտի օրինականության նկատմամբ նախնական վարչական վերահսկողության իրականացնելու պարտականության հետ, որը դրսևորվում է վարույթն ի պաշտոնե քննելու վարչական մարմնի պարտականության իրականացմամբ:

ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորվող և պատշաճ վարչարարության տարր հանդիսացող «ողջամիտ ժամկետում քննության» ինստիտուտն ունի երկակի ազդեցություն: Այն, մի կողմից երաշխավորում է անձին ցանկալի արդյունքին հասնելու օբյեկտիվ տևողությունը, մյուս կողմից՝ կաշկանդում է վարչական մարմնին խուսափել անհարկի վարույթի երկարաձգումից:

ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի 2-րդ մասում թեկուզ և սահմանված է փաստաթղթերին հասանելիության իրավունքը, սակայն այն պետք է մեկնաբանել տարածական և դրա տակ հասկանալ վարչական վարույթի ողջ նյութերին հասանելիության իրավունքը:

Այն պարագայում, երբ վարչական վարույթը եզրափակվել է բարենպաստ վարչական ակտի ընդունմամբ, նախքան վարչական ակտի կայացումն անձի լաված լինելու իրավունքի իրացման հնարավորության երաշխավորումը չունի հիմնական իրավունքի կարգավիճակ:

ՀՀ գործող օրենսդրությունը չի նախատեսում հնարավորություն վարչական մարմնի համար լուումներ չանցկացնել այն դեպքերում, երբ վարչական վարույթը հարուցվել է անձի դիմումի հիման վրա, որպիսի պայմաններում անհրաժեշտ է ՀՀ գործող օրենսդրության մեջ կատարել լրացում՝ սահմանելով, որ լուումներ կարող են չանցկացվել, եթե վարչական վարույթը հա-

րուցվել է անձի դիմումի հիման վրա, իսկ դիմումատուն չի միջնորդում իր դիմումի հիման վրա հարուցված վարչական վարույթի ընթացքում հրավիրել վարչական վարույթի լուծմանը:

Վարչական ակտի օրինականության ապահովումը հենց պետական գործառույթն է, քանզի վարչական ակտը կայացվում է վարչական մարմինների կողմից և, որպես լավ կառավարման գործիք, արտացոլում է պետական կառուցակարգերի մակարդակը՝ երաշխավորելով անձի պատշաճ վարչարարության իրավունքը՝ որպես վարչական ակտի օրինականության ապահովման հիմնական գործիք:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունք. Գիրք առաջին* (2016): Եր.: «Տիգրան Մեծ» հրատ.:
- Հայաստանի Հանրապետության վարչական իրավունք* (2012): Ուսումնական ձեռնարկ/ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ.Դանիելյանի, Երևանի պետ.համալս.-ԵՊՀ. հրատ.:
- Դանիելյան, Գ. (2011) *Վարչական վարույթ և դատավարություն*: Ուսումնական ձեռնարկ: Երևան: Տիգրան Մեծ:
- Հակոբյան, Կ. (2018): Լսված լինելու իրավունքը՝ որպես պատշաճ վարչարարության իրավունքի բաղադրատարր: *ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների նստաշրջանի նյութերի ժողովածու* 1(1)2018, էջ 54–70:
- ՀՀ Սահմանադրություն, ընդունվել է 05.07.1995թ. (2005 թվականի փոփոխություններով): ՀՀՊՏ 2005.12.05/ Հատուկ թողարկում Հոդ. 1426
- ՀՀ Սահմանադրություն, ընդունվել է 05.07.1995թ. (2015 թվականի փոփոխություններով): ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում Հոդ. 1118
- «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենք, ընդունվել է 18.02.2004 թվականին, ՀՀՊՏ 2004.03.31/18(317) Հոդ.413
- Venice Commission: First Opinion on the Draft Amendments to the Constitution* (Chapters 1 to 7 and 10) of the Republic of Armenia endorsed by the Venice Commission at its 104th Plenary Session (Venice, 23–24 October 2015) CDL-AD(2015)037-e [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2015\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2015)037-e)
- Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Communities* (2000/C 364/01) https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
- Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration*. (Adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007 at the 999bis meeting of the Ministers' Deputies) <https://rm.coe.int/cmrec-2007-7-of-the-cm-to-ms-on-good-administration/16809f007c>
- Herwig C. H. Hofmann, Gerard C. Rowe, Alexander H. Türk (2011). *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199286485.001.0001>
- Bucura C. Mihaescu Evans (2015). The Right to Good Administration at the Crossroads of the Various Sources of Fundamental Rights in the EU Integrated Administrative

System. Nomos, Baden-Baden, էջ 154-160: doi.org/10.5771/9783845267982

References

- Hayastani Hanrapetutyun sahmanadrakan iravunk. Girk arrajin* [Constitutional law of the Republic of Armenia. Book one] (2016): Yer.: «Tigran Mets» hrat. (In Arm.)
- Hayastani Hanrapetutyun varchakan iravunk* [Administrative law of the Republic of Armenia] (2012): Usumnakan dzerrnark/yndhanur khmbagrutyamb, G.Daniyelyani, Yerevani pet.hamals.–YePH.hrat.: (In Arm.)
- Daniyelyan, G. (2011) *Varchakan varuyt yev datavarutyun* [Administrative Procedure and Litigation]: Usumnakan dzerrnark. Yerevan. Tigran Mets: (In Arm.)
- Hakobyan, K. (2018): *Lsvats linelu iravunky, vorpes patshach varc'ararut'yan iravunki baghadratarr* [The right to be heard as a component of the right to due administration]: YePH iravagitut'yan fakulteti aspirantneri yev hayts'vordneri nstashrjani nyut'eri zhoghovatsu 1(1)2018, ej 54–70: (In Arm.)
- HH *Sahmanadrutyun* [RA Constitution], yndunvel e 05.07.1995t'. (2005 tvakani ppopvokhutyunnerov): HHPT 2005.12.05/ Hatuk t'vogharkum Hod. 1426 (In Arm.)
- HH *Sahmanadrutyun* [RA Constitution], yndunvel e 05.07.1995t'. (2015 tvakani ppopvokhutyunnerov): HHPT 2015.12.21/Hatuk t'vogharkum Hod. 1118 (In Arm.)
- «*Varchararutyun himunkneri yev varchakan varuyti masin*» HH *orenk* [Law of the Republic of Armenia “On Fundamentals of Administration and Administrative Procedure”], yndunvel e 18.02.2004 tvakanin, HHPT 2004.03.31/18(317) Hod.413 (In Arm.)
- Venice Commission: First Opinion on the Draft Amendments to the Constitution* (Chapters 1 to 7 and 10) of the Republic of Armenia endorsed by the Venice Commission at its 104th Plenary Session (Venice, 23–24 October 2015) CDL-AD(2015)037–e [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2015\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2015)037-e) (In Eng.)
- Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Communities* (2000/C 364/01) https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (In Eng.)
- Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration*. (Adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007 at the 999bis meeting of the Ministers' Deputies) <https://rm.coe.int/cmrec-2007-7-of-the-cm-to-ms-on-good-administration/16809f007c> (In Eng.)
- Herwig C. H. Hofmann, Gerard C. Rowe, Alexander H. Türk (2011). *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199286485.001.0001> (In Eng.)
- Bucura C. Mihaescu Evans (2015). The Right to Good Administration at the Crossroads of the Various Sources of Fundamental Rights in the EU Integrated Administrative System. Nomos, Baden-Baden, էջ 154-160: doi.org/10.5771/9783845267982 (In Eng.)

Завен Смбатян

*Начальник отдела по расследованию дел об административных правонарушениях юридического управления аппарата мэрии Еревана, соискатель Европейского университета в Армении
Эл. адрес: zaven.smbatyan@yerevan.am*

ЗАКОННОСТЬ АДМИНИСТРАТИВНОГО АКТА В КОНТЕКСТЕ ИНСТИТУТА НАДЛЕЖАЩЕГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ

В статье рассматриваются сущность и значение административного акта как результат эффективного функционирования института надлежащего администрирования, установленного Конституцией РА. Обсуждаются также мнения различных международных кругов по указанному вопросу.

Целью настоящей статьи является установление на основе юридических исследований единых суждений о законности административного акта как гарантирующего инструмента надлежащего администрирования административными органами, а также закрепление наиболее эффективных и характерных норм в действующем законодательном поле Республики Армения на основе теоретического и практического опыта.

Статья рассматривает вопрос, который, хотя и находит отражение в работах разных авторов, однако не подвергался комплексному научному обсуждению и юридическому анализу, проведенным в данной статье. Ценность и практическая значимость данной работы, а также ее новизна проявляются в разделении конституционного и административно-правового понятий института надлежащего администрирования, обсуждении рекомендаций Комитета Министров Совета Европы, формировании единого восприятия путем выявления и оценки элементов надлежащего администрирования, а также совершенствования существующих правил.

Ключевые слова: административный акт, надлежащее администрирование, законность, разумный срок, право, беспристрастность.

Zaven Smbatyan

*Head of the Department for Investigation of Cases on Administrative Violations
of the Legal Department of the Yerevan Municipality Staff,
Ph.D. student at the European University in Armenia
Email: zaven.smbatyan@yerevan.am*

LEGALITY OF AN ADMINISTRATIVE ACT IN THE CONTEXT OF THE INSTITUTION OF GOOD GOVERNANCE

The article discusses in detail the administrative act as an element enshrined in the Constitution of the Republic of Armenia and an integral part of proper administration.:

The purpose of this article is to consolidate common judgments on the legality of an administrative act as a tool to guarantee the proper administration of administrative bodies based on legal research, as well as a clear consolidation of this concept in the current legislative field of the Republic of Armenia based on theoretical and practical experience:

The article discusses an issue that has been reflected to one degree or another in the works of various authors, but has not been the subject of a separate comprehensive scientific discussion and legal analysis of the problems arising around the institute that makes up the content of the topic, which was an attempt to do in this work:

The value and practical significance of this work, as well as the novelty, are manifested in the separation of the constitutional-legal and administrative-legal perception of the institution of proper administration, as a result of the discussion of the proposal of the Committee of Ministers of the Council of Europe, the formulation of common perceptions based on the identification and evaluation of the element of proper administration and optimization of existing regulations.

Keywords: administrative act, proper administration, legality, reasonable time, law, impartiality.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2023թ. սեպտեմբերի 18-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2023թ. սեպտեմբերի 25-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2023թ. նոյեմբերի 6-ին: